

Duchovné hľadanie v hermetickej poézii Maria Luziho *

FABIANO GRITTI

Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra

ABSTRAKT

V príspevku sa zaoberáme hermetickým obdobím v tvorbe jedného z najvýznamnejších talianskych básnikov minulého storočia. Podujali sme sa analyzovať spôsob, akým jeho osobná katolícka viera vplývala na jeho poetiku a priviedla ho k vedomiu, že existuje duchovná podstata sveta, ktorú môžeme spoznávať intuitívne. V príspevku konštatujeme, že Mario Luzi sa v tejto fáze básnického a zároveň duchovného hľadania inšpiroval francúzskym symbolizmom, predovšetkým tvorbou S. Mallarmého a A. Rimbauda, a ukazujeme, že Luzi jednoducho nenapodobňoval symbolistické vzory, ale prostredníctvom svojej viery ich pretavoval do originálneho tvaru. Usilujeme sa načrtnúť obraz jeho poetologického uvažovania, ktoré sa v ďalšej vývinovej etape vyznačuje zvýšeným nepokojom, a zároveň stráca na intelektuálnosti. Charakterizuje ho hľadanie vzťahu medzi bytím a menlivosťou, medzi časom a večnosťou, s cieľom zmierniť krutosť zdanlivo absurdného ľudského údely.

Mario Luzi (1914–2005) patrí k najvýraznejším umeleckým osobnostiam talianskeho *Novecenta*. Svedčí o tom aj nepretržitý záujem kritiky o jeho dielo, prejavujúci sa už od autorových prvých veršov. Navzdory bohatej recepcii, ktorá sprevádzala Luziho temer jedno storočie trvajúcú tvorbu sa však potreba bádať na poli jeho básnického rukopisu ukazuje stále ako naliehavá. Iba tak, s odstupom času a so zvláštnym zreteľom na jeho životné i poetické kréda, i na to, akým spôsobom poznamenali jeho prijatie, možno súčasným i budúcim čitateľom priblížiť Luziho poéziu v celistvom umeleckom zábere.

Umelecký vývin Maria Luziho sa tiahne dejinami talianskej literatúry od tridsiatych rokov 20. storočia. Sedemkrát kandidoval na Nobelovu cenu, avšak ani raz mu ju neudelili. Roku 2005 ho vyhlásili za doživotného senátora. V rokoch 1950 až 1985 vyučoval francúzsku literatúru na Univerzite vo Florencii. V tomto meste sa narodil, tu aj umelecky a duchovne rástol. Florencia žila v tridsiatych rokoch minulého storočia neopakovateľnou literárnou atmosférou.

Mario Luzi debutoval ako veľmi mladý básnik roku 1935. Spolupracoval s literár-

* Tento text vznikol v rámci grantu VEGA 1/0756/14 *Premeny stvárňovania duchovnej cesty v západných literatúrach (od stredoveku do súčasnosti)*.

nymi časopismi *Frontespizio*, *Letteratura* a *Campo di Marte* a stal sa najvýznamnejším predstaviteľom rodiaceho sa básnického prúdu – hermetizmu. Vo svojom výskume som sa sústredil práve na hermetické obdobie jeho tvorby, na spôsob, akým Luziho osobitá kresťanská duchovnosť pôsobila na vývin tohto básnického smeru. Ide o veľmi dôležité obdobie v dejinách talianskej literatúry, ktoré bolo súčasťou dvadsaťročnej fašistickej nadvlády a vyznačovalo sa prísnu a dôstojnou opozíciou poézie voči svojvôli fašizmu. Toto obdobie sa však často stávalo terčom kritiky: básnici sa vraj uzatvárali do veže zo slonoviny, aby sa chránili pred útrapami každodenného života. O Luziho ranej tvorbe, vzťahujúcej sa práve na uvedenú historickú epochu, sa hovorí ako o etape, v ktorej básnik viedol „spiatočnícku vojnu“, keďže do svojej tvorby zavádzal surrealistické básnické postupy, ako aj postupy typické pre tvorbu Stéphanu Mallarmého. Vo svojom príspevku by som chcel v novom svetle poukázať na originalitu Luziho diela v skúmanom období a zároveň aspoň v hrubých črtách oboznámiť čitateľa s podstatou Luziho duchovného hľadania, ktoré sa tiahne celou jeho tvorbou. Luziho duchovnosť nie je dogmatická, je veľmi komplexná, je to ustavičné hľadanie, vedomie, že súčasťou života je utrpenie, že v Absolútne sa ukrýva nádej, hoci nie bez pochybností. Treba však upresniť, ako na to upozorňuje Silvio Ramat, že „často spomínaná, no kriticky iba málo badaná Luziho ‚religiozita‘ (‚precizovaná‘ aj rušivým a v tejto súvislosti nevhodným označením Luziho ako katolíckeho básnika) spočíva jednoducho vo vzťahu, ktorý sa snaží básnické vedomie opytovaním nadviazať s neprítomnosťou“.¹

Mario Luzi je jedným z mála talianskych autorov druhej polovice 20. storočia, ktorí sústavne a dôsledne chápali a rozvíjali svoju básnickú tvorbu ako estetické a zároveň etické hľadanie. Luzi odmietol kráčať cestou nihilizmu a postupného rozpadu a ochudobňovania básnického jazyka.² Už v začiatkoch svojej tvorby vytyčil, že zmysel života a vecí by sme mali hľadať v samotných veciach, ktoré môžeme poznávať prostredníctvom slova. Uvedomuje si to už v prvých básňach, a preto sa nevydáva cestou egocentricky zameraného petrarkovského lyrizmu, ktorý ovládol taliansku poéziu na celé storočia, ale dáva prednosť Danteho postilnovistickej koncepcii „kolektívneho zmyslu pre ľudský osud“.³ Nazdával sa, že túto koncepciu bude môcť zrealizovať, iba ak básnické slovo bude ustavične vstupovať do vzťahu a do konfrontácie s Božím slovom, pretože žiadne poznanie alebo zobrazenie nie je možné uskutočniť bez Slova, ktoré inšpiruje, no zároveň preveruje jazyk básnika.⁴ Toto platí, ak sa na ceste k poznaniu neopierame o dogmatické formulky a dopredu stanovené postupy, ale vychádzame z paradoxu a tajomstva viery. Báseň „Nakoniec sa reč vracia strmhlav k sebe“ považuje Luzi za jednu z najvýznamnejších zo svojej poslednej básnickej zbierky, ktorá predstavuje jeho duchovný testament:⁵

Nakoniec
sa reč vracia strmhlav k sebe
všetko sa rozdrví
v spleti
zvukov, v šume.
Z neho
opatrne

Infine crolla
su se medesimo il discorso,
si sbriciola tutto
in un miscuglio
di suoni, in un brusio.
Da cui
pazientemente

vystupuje povedané	emerge detto
nevypovedateľné	il non dicibile
tvoje meno. Potom ticho,	tuo nome. Poi il silenzio,
to ticho, vravia, je tvoj hlas.	quel silenzio si dice è la tua voce.

Básnické hľadanie je skúmanie skutočnosti vo svetle loga, no zároveň je to hľadanie samotného Božského loga. Predmet hľadania i jeho podstata, oprávnenosť hľadania, sú totožné. Preto podľa Luziho nie je možné predstaviť si poéziu, ktorá by vo svojej intímnej povahe a svojou podstatou nebola náboženská. V známom rozhovore s Mariom Specchiom sa Luzi vyjadril takto: „Slovo objavené, objavené vo svojej hĺbke, vo svojej autentickosti, je... slovo, ktoré pomenúva, ale aj dáva život, v podstate už neviem, či je to náboženstvo alebo poézia. Logos, ktorý sa stáva telom, obnovuje jazyk a v istom zmysle o tom svedčí krvou. Toto je vznešenosť Loga, ktoré sa stalo telom“.⁶

To neznamená, že ide iba o kontemplatívnu alebo oslavnú poéziu, pretože prítomnosť Božieho slova v jestvujúcom svete pripomína problematickosť a útrapy sveta, ktoré neutíchajú pomocou jednoduchých obranných teodícií. Ďalšou konštantou Luziho poézie je odkaz na myšlienku sv. Pavla o útrapách stvorenia, ktoré trpí pôrodnými bolesťami,⁷ a plačú s ním aj tí, čo prijali „prvotiny Ducha“, avšak v nádeji, ktorá im bola darovaná vierou v horizonte zmyslu, ktorý však nie je možné uzrieť iba ľudskými očami. Ľudská reč môže vyjadriť túto nádej, rovnako ako aj utrpenie, nesmierne námahu, čo treba vynaložiť, aby sme sa vyslobodili zo zajatia morálnej biedy našej existencie. Tento stav môžeme prekonať, iba ak uznáme nemohúcosť a bezvýznamnosť nášho obmedzeného pozemského bytia.⁸

Dôsledné prežívanie viery Maria Luziho v rámci kresťanských princípov výrazne prispelo k tomu, že sa stal jedným z najvýznamnejších talianskych katolíckych básnikov 20. storočia.⁹ Hoci kritici rešpektovali Luziho duchovnú identitu, mnohí z nich prechovávali voči jeho tvorbe nedôveru.¹⁰ Katolicizmus považovali za okolnosť, ktorá negatívne vplývala na jeho poetiku. Luzi patril k najčastejšie nominovaným talianskym autorom na Nobelovu cenu, no cenu mu nikdy neudelili. Pravdepodobne preto, že bol katolícky autor.¹¹ Jeho vernosť vlastnému presvedčeniu sa pretavila do jednotlivých etáp jeho poetiky, ktoré odzrkadľovali stavy básnikovej duševnej zrelosti a meniacej sa citlivosti voči vzorom, ku ktorým vzhliadal a voči danému historickému obdobiu.¹² Veď išlo o básnika, ktorý podával svedectvo svojej doby. Obvykle rozoznávame v Luziho tvorbe tri vývinové obdobia. Prvé, hermetické, sa začína prvotinou *Lodka* (La Barca, 1935), pokračuje zbierkou *Nočný príchod* (Avvento notturno, 1940), a vrcholí zbierkou *Gotický zošit* (Quaderno gotico, 1947). V nasledujúcej fáze sa postupne vytrácajú hermetické črty a poetika nadobúda existenciálny charakter. Sem patria zbierky: *Prvé plody púšte* (Primizie del deserto, 1952), *Česť pravdy* (Onore del vero, 1957), *Z hĺbky vidieka* (Dal fondo delle campagne, 1965). Tretia fáza je všeobecne definovaná ako prozaicko-spomienkové obdobie, kde nachádzame zbierky: *V ohni sporu* (Al fuoco della controversia, 1978) a *Pre krst našich zlomkov* (Per il battesimo dei nostri frammenti, 1985).¹³

Ako to už bolo naznačené, prvá fáza Luziho tvorby sa zvyčajne priraduje k talianskemu hermetizmu,¹⁴ pričom je tu zrejme silná inšpirácia poéziou Mallarmého

a Rimbauda. Literárna kritika prijala tento názor ako niečo, o čom neradno pochybovať, takže na seba automaticky preberá podobu negatívneho súdu, ktorý autorovi prisudzuje takmer nedostatok originality.¹⁵ V skutočnosti sa viacerí kritici vyjadrili, že Luzi svoj zdroj inšpirácie (dielo Mallarmého, Rimbauda a francúzsky symbolizmus vo všeobecnosti) interpretoval a prispôbil základným princípom vlastnej poetiky. Aby sme Luziho poetiku lepšie pochopili, mali by sme najskôr identifikovať východiskový bod, z ktorého sa odvíjalo jeho básnické hľadanie. Luziho básnické začiatky v rámci hermetizmu sú výnimočné tým, že Luzi sa vracia k romantizmu, čo v danom literárnom kontexte predstavovalo niečo mimoriadne neaktuálne. O romantizmus, presnejšie o akúsi jeho vitalistickú podobu, prejavoval záujem už v mladosti, keď vo svojej diplomovej práci vydanéj roku 1938 na základe romantických kritérií interpretoval existenciálne utrpenie Mauriacových postáv.¹⁶ Na margo tohto obdobia sa Luzi vyjadril, že poézii začal písať s mladickým zápalom a že ju chápal ako hľadanie bez konca, ako hľadanie, ktoré nikdy nedospeje k svojmu cieľu, k akejkoľvek istote.¹⁷ Niekoľko rokov po završení hermetickej fázy Luzi veľmi jednoducho a lakonicky skonštatoval, že od svojich prvých básní sa usiloval zviditeľniť život a rozhodujúcu silu lásky, ktorá jediná dokáže vysvetliť jeho zmysel. Táto jednoduchá téma sa stala základom aj pre jeho nasledujúce básnicke zbierky, pretože ako sám povedal, „hlavná téma bola vždy tá istá, život *tout court*, lenže tentoraz už nie vo svojej nepostihnuteľnej podstate, ale v skutočnom utrpení, v dialektike medzi dobrom a zlom, medzi jeho počiatkom, koncom a večnosťou“.¹⁸

Od podobného romantického napätia by sme očakávali poéziu vyznačujúcu sa prítomnosťou intenzívnych obrazov, zvučných slov, dynamických obrazov plných vášne a vitality. Lenže táto romantická vitalita sa prejavuje už v jeho prvej básnickej zbierke *Lodka*,¹⁹ keď na jednej strane vyhľadáva typicky hermetické obrazy, uzavreté, zmrazené, slová vyprázdnené od akýchkoľvek odkazov na skutočnosť, a na druhej strane realisticky prehlbuje pocity a dojmy.²⁰ Básnik sa tu odvoláva na Ungarettiho hermetizmus²¹ a na jedného z najvýznamnejších kritikov hermetického hnutia, Carla Boa. Boovu „poetiku neprítomnosti“ Luzi dôsledne naplňoval, usiloval sa utvárať hmlisté, k neurčitosti smerujúce obrazy, tým, že veci umiestňoval mimo fyzickej skutočnosti.²² Podobne ako títo „majstri“ hermetizmu, aj Mario Luzi sa zoznamuje s tvorbou Mallarmého a Rimbauda, ako už bolo povedané, a veľmi silno na neho pôsobí ich revolučná, symbolistická básnická syntax.²³ Aj v tomto prípade Luzi svoje básnické vzory reinterpretuje vo svetle spiritualizmu, ktorý zvlášť vystupuje do popredia, keďže v básňach jeho učiteľov sa nevyskytoval.

Treba zdôrazniť, že symbolisti a osobitne Mallarmé nezapôsobili iba na Maria Luziho. Je všeobecne známe, že francúzsky symbolizmus prenikol do mnohých európskych štátov a vlna symbolizmu zasiahla predovšetkým Rusko, Nemecko, Írsko, Španielsko a Taliansko.²⁴ Do Talianska sa symbolizmus dostal prostredníctvom prekladov z pera futuristov a v podobe interpretácii hermetických básnikov (Ungaretti a Quasimodo). Závislosť talianskych hermetikov od francúzskych symbolistov konštatoval už v počiatkoch zrodu hermetizmu Francesco Flora v známej eseji *Hermetická poézia* (La poesia ermetica) z roku 1936.²⁵ Bol to práve Flora, ktorý označil niektorých básnikov za hermetikov, čím chcel zdôrazniť nedostatok elegancie a temný cha-

rakter ich poézie. Luzi označenie „hermetický“ prijal a stal sa jedným z hlavným predstaviteľov tohto básnického prúdu a spolu s Carlom Boom azda najvýznamnejším. No toto platí len pre prvú fázu jeho tvorby, ktorú reprezentujú zbierky *Lodka* a *Nočný príchod*.²⁶ V ďalších etapách Luziho tvorby sa hermetické znaky budú postupne vytrácať a jeho poetiku zasiahnu radikálne zmeny.

Básne zo zbierky *Lodka* (1935) majú jednu spoločnú vlastnosť. Rovina fyzického sveta je v nich prepojená s rovinou metafyzického sveta, prvky prírody sú vložené do kresťanskej predstavy sveta. Striedajú sa éterické obrazy, ktoré naznačujú zdychovanie telesného, či rozplynutie telesného v nehmotnom, konkrétneho v ideálnom,²⁷ ako v tomto príklade v básni *Dievčatá* (*Ragazze*):²⁸

Aby všetko nebolo pravdivejšie
nech telá jedného dňa vyhasnú
a na okolí božsky byť vetrom
byť mesiacom

Perché tutto non sia più vero
i corpi si spengano un giorno
e d'intorno divinamente esser vento
esser luna

Stefano Verdina charakterizuje túto báseň ako cestu, „ktorej cieľom je plnosť, na rozdiel od bolesti a prázdnoty jestvovania“.²⁹ Luziho básnická výpoveď je preniknutá istým smútkom, pesimizmom, ktorý však nie je absolútny, nikdy nedospeje k zúfalstvu bez možnosti spásy. Viera dáva zmysel čakaniu, a to je ďalší jednotiaci prvok tejto zbierky. Spolu s čakaním sa vynára nádej, že „neprítomnosť sa premení na prítomnosť, na plnosť života“.³⁰ Lenže nádej sa upiera na skutočnosť, ktorá je celkom iná, než skutočnosť pociťovaná prostredníctvom zmyslov, teda k metafyzickej skutočnosti, o ktorej ani nevieme, či je poznateľná.³¹

... No chcú dúfať
že nájdu túto lásku ako pomalý
úkryt pred omylom
vo večnosti

... Ma vogliono sperare
di ritrovare questo amore come un lento
rifugio all'errore
nell'eternità

Jeho poézia v tejto vývinovej fáze vyjadruje predovšetkým nádej, že metafyzická dimenzia existuje a zároveň pokus, hoci občas temer zúfalý, priblížiť sa k nej.

V básnickej zbierke *Nočný príchod* zúfalstvo plynúce zo skutočnosti rastie a prehľubuje sa, obrazy, čo predtým utešovali, sa strácajú, ako napríklad obraz dievčat, ktorý sa objavoval v predošlých básňach. V tom čase sa hlási začiatok vojny a básnik musí čeliť okolnostiam blížiacej sa tragédie, konfrontuje sa s problémom hriechu, s otázkou morálnej nedokonalosti človeka, ktorá namiesto k pokroku vedie k nevyhnutnej katastrofe. Útechu už nenachádza v perspektíve, ktorá by bola iná vzhľadom na skutočnosť, ale v poézii, ktorá sa sama stáva inou skutočnosťou, ku ktorej by mohol upriamiť svoju nádej na spásu. Poézia otvára túto novú možnosť vďaka tomu, že ak dokáže dosiahnuť status slova, ktoré je zároveň symbolom, môže sa stať syntézou jazyka a absolútna. Táto ďalšia fáza Luziho tvorby bola možná len preto, že sa vydal cestou Mallarmého, keďže iba jeho osobitá symbolická analógia mu umožnila obracať sa k Absolútnu, a to prostredníctvom čistej poézie, ktorá sa neuspokojila s komentovaním kontingentnej skutočnosti.³² Luzi sa otvorene prihlásil k Mallarmému ako k svojmu vzoru a vyhlásil, že ho nemôže „nenazývať svojim učiteľom“, keďže jeho

tvorba predstavovala „medzník v poézii a v dejinách jazyka, medzník, ktorý by sme mohli označiť ako závrtný bod, kde sa poézia a prostriedky jej vlastné, dokonca aj vyjadrovacia schopnosť človeka, samy identifikujú v dimenzii absolútna a nečasovosti“.³³

Na základe uvedených vyjadrení si talianski kritici zvykli až priveľmi zjednodušujúco interpretovať Luziho poéziu ako odraz symbolizmu v talianskom prostredí. Bolo to súčasťou interpretačnej schémy, ktorú kritická obec aplikovala na hermetizmus už od jeho zrodu, a ktorá nevenovala primeranú pozornosť dopadu Luziho duchovného hľadania na jeho básnický vývin, o ktorom sa ešte zmienim.

Pohľad na Luziho poetiku okrem toho skreslovalo aj ďalšie kliše zo strany talianskych kritikov. V súvislosti s tým, že Luzi preberal Mallarmého prácu s jazykom a využíval pritom jazyk, ktorý mal blízko ku klasicistickému jazyku, a to v čase, keď už prebehla prevratná skúsenosť avantgárd, hovorili o spiatočnictve. V tejto optike videli v Mallarmém istý pevný bod, od ktorého sa Luzi usiloval odraziť a nanovo premyslieť Absolútno v dimenzii poetična, v dôsledku čoho sa zdalo, že sa poézia uzatvára do seba, do nedobytnnej „veže zo slonoviny“, aby sa uchránila pred skazou a bezvýznamnosťou kontingentnej skutočnosti.

Vzhľadom na to, že išlo o posledné desaťročie fašistickej nadvlády, hermetická poetika, ktorú charakterizuje antijazyk, bola takisto spôsobom ako rozhorčene protestovať proti vulgárnosti a propagandistickej rétorike fašizmu. Aj kritici zastávajúci toto stanovisko nemôžu poprieť úplne jasnú vec, a to fakt, že Luzi ani v najtemnejších okamihoch svojho bádania nikdy celkom neprepadol zúfalstvu, pocitu neodvolateľnej porážky, ku ktorému dospieva Mallarmé v básni *Igitur*. Tento trpký záver jeho básnického hľadania je svojou autenticitou obdivuhodný, no zároveň dokazuje, k akému hraničnému chladu a temnote môže dospieť čisto intelektuálne hľadanie napriek jeho formálnej dokonalosti. Luzi dospel k úplnému opaku ako Mallarmé.

Pokiaľ ide o ďalší dôležitý Luziho vzor, Artura Rimbauda, ktorý na rôznych úrovniach vplýva na zbierku *Nočný príchod*, jeho poetika je v Luziho tvorbe prítomná nanajvýš v podobe istej sugescie a v zhode niektorých formálnych prvkov, no duch jeho tvorby je diametrálne odlišný. Mohli by sme povedať, že jeho poézia sa nachádza na opačnom póle vzhľadom k Mallarmému, pričom takisto dospieva k temnote, pretože ak sa chce básnik stať „vidiacim“, dokáže to len „rozrušovaním všetkých zmyslov“.³⁴

Rimbaud dospieva k temnote rozrušovaním zmyslov, Mallarmé prepätou prítomnosťou intelektu. Temnosť, ktorú nachádzame v zbierke *Nočný príchod* však má celkom iný pôvod a bude aj celkom inak pôsobiť, keďže je výrazom morálneho a dejinného zlyhania človeka. Navyše Luziho temnosť je vždy otvorená nádeji. Luzi skúma skutočnosť nástrojmi, ktoré si požičiava od Mallarmého a Rimbauda, no jeho tvorivé hľadanie má v sebe celkom iný náboj. Neživia ho plané nádeje, práve naopak, často ich podrobuje tvrdým skúškam, niekedy sa cíti byť porazeným, avšak aj vo chvíľach najväčšieho zúfalstva vidí básnik pred sebou cestu. A hoci mu temnota zdanlivo nedovoľuje dovidieť k cieľu, tento cieľ predsa len existuje.

Luzi zámerne poukázal na rozdiel medzi sebou a svojím učiteľom v prvom súbore básní nazvanom *Javy* (I fenomeni), akoby chcel zdôrazniť, že Mallarmého horlivý

formalizmus, jeho virtuozita a jazyková figurálnosť nemôžu nahradiť realitu existujúceho, čiže akokoľvek nedokonale a zavše tragické prejavy Bytia.³⁵ Objavujú sa obrazy podobné tomuto, kde príroda nie je súčasťou krajiny ako v básni *Európa* (Europa), ale ju utvára a oživuje:³⁶

Stromy zbavené pút na živote
už narástli: z pokoja planiny
sa vyrúti vietor na čadič
ciest zbiehajúcich sa pri zhlukoch hlíny
vrchov

Gli alberi scatenati sulla vita
ma già son alti: erompe dalla quiete
delle pianure il vento sui basalti
delle strade accorrenti alle alte crete
dei monti

V tejto zbierke, ako aj v predošlej, sa objavujú postavy mladých dievčat, no tu sa ich krása stáva duchovnejšou. Ide o postavy, ktoré svojím pôvabom oslavujú stvorenstvo a hlásajú veľkosť stvoriteľa. Lenže tieto obrazy nie sú veselé a idylické, a ešte vo väčšej miere než v prvej zbierke nechávajú tušiť neblahú budúcnosť. Nie sú to bezstarostné výjavy, nie je to jednoduché vnímanie krásy bez uvedomovania si okolitej skutočnosti, bez bolestného vedomia možnej straty ako tu v básni *Mladice* (Gioviette)³⁷:

Vaše pohľadanie horí hlboké
a neznáme, vo vás
bez hraníc nebesá oddychujú
od večnosti ako list

La vostra carezza arde profonda
ed ignota, e in voi
senza limiti il cielo si riposa
della sua eternità come una foglia

Vo vašich teplých rukách rozvoniava
celá prchavá
koruna našich vášní, kým každá
nesie bolesť mladosti.

E nelle vostre calde mani odora
tutta la fuggevole
corona delle nostre passioni, mentre ognuna
porta il dolore della giovinezza

Po vojne sa Luziho poézia postupne vzdaluje hermetizmu a po vydaní zbierky *Gotický zošit* roku 1945 ho definitívne opúšťa. Táto zbierka je preniknutá vzrušením z konca vojny a nádejami spojenými s budovaním nového sveta. Poézia chápaná ako absolútny jazyk už nemá opodstatnenie, teda poézia, ktorá by neodkazovala na hmotný svet, na smutné dejinné okolnosti, na tvrdú realitu národa, čo zničila vojna, zbedačeného národa, ktorý dúfa v lepšiu budúcnosť. Táto psychologická klíma je vyjadrená v prevažne zmyslových obrazoch, v ľúbostných veršoch plných vášne, predstavujúcej nádej v slubnú budúcnosť. Objavujú sa obrazy živých plotov, cez ktoré je potrebné prejsť, obrazy tmavých miest, kam dopadajú tenučké pásy svetla, ako záblesky predpovedajúce lepšiu budúcnosť.³⁸

A túžba prilieta korunovať
bohatú sezónu tebou, svetlo
prchavého želanía sa stráca
medzi stromami a prívádza ma opäť k sebe

E il desiderio vola a coronare
di te una ricca stagione, la luce
d'un augurio fuggevole scompare
fra gli alberi, e a te ancora mi conduce

Básnické zbierky *Prvé plody púšte* a *Česť pravdy* ohlasujú definitívny zánik hermetického obdobia a prechod k poézii chápanej ako vnútorné hľadanie a zároveň prehlbenie duchovného hľadania. Vo svojej tvorbe Luzi uvažuje nad nestálosťou jestvu-

júceho, ktorú neprekoná tým, že problém prenesie do sféry ideálna, ale tým, že odhalí jej dôstojnosť z náboženského hľadiska. Duchovná sféra mu tiež umožňuje odhaliť klamnosť zdanlivej skutočnosti bez etického náboja, úbohosť konvenčného a rétorického jazyka, takže prchavosť jestvujúceho stráca celkom zmysel a dokazuje tým jeho ničotnosť v porovnaní so „vznešenou a duchovnou hodnotou večnosti“,³⁹ ako v básni *Osada* (Villaggio).⁴⁰

Čas privádza a odnáša tvary
čas nám dáva život a ničí nás,
kým bytie nepohnuto bdie

Il tempo adduce e porta via le forme,
il tempo ci da vita e ci distrugge
mentre immobile vigila l'essenza

Tvorba ďalších dvoch období, nasledujúcich po hermetickej fáze, nie je témou, ktorú sme chceli na tomto mieste bližšie preskúmať, no na záver sa pokúsme aspoň okrajovo priblížiť jej hlavné znaky, tak ako súvisia s Luziho osobitou duchovnosťou. Pokiaľ ide o básne patriace do obdobia približne medzi rokmi 1957 a 1975 uverejnené v zbierke *Dielo sveta*, vyznačujú sa tým, že sa rodili pod vplyvom teológie Teilharda de Chardina. Autor neopúšťa tému očakávania lepšej budúcnosti i napriek labilnej prítomnosti a pokračuje v ceste zblížovania sa so svetom javov, avšak pristupuje k tomu z iného zorného uhla. Na rozdiel od hermetického obdobia už nezachytáva skutočnosť ako symbol odlišnej skutočnosti s použitím aluzívneho hermetického jazyka, poézia svedčí o tom, že samotná skutočnosť odkazuje k vyšším sféram. Posledné obdobie Luziho tvorby býva nazývané asketické a trvá až do konca básnikovho života. Keďže ide o celkom nedávne obdobie, ešte nie je možné sformulovať hodnotiaci súd, ktorý by vyčerpávajúco odpovedal na všetky otázky. Posledný zväzok edície „Meridiani Mondadori“ venovaný Luziho poézii s názvom *Vety v nove* (Frasì della luna nascente, 1998) zahŕňa bohatú produkciu rokov 1978 až 1994. Autor tu nastoľuje veľké množstvo tém, do ktorých sa premieta Luziho vášeň pre dejiny ľudstva, otázku utrpenia, tajomstvo Krista, hľadanie odpovedí u Boha, ktorý ho naplňa nádejou, no ktorý nie je bezprostredne dešifrovateľný. Za záverečné zhrnutie Luziho života a diela môžeme považovať vyjadrenie o zmysle jeho kresťanského bytia, ktoré kategoricky odmieta apriórnu a dogmaticky danú definíciu zmyslu bytia. Kresťanstvo chápe ako „možnosť každodenného i dramatického zápasu. ... Kresťanstvo ako zápas, ako postupná očista, kde sa bojuje o základné otázky človeka na zemi i v jeho nadzemskej sfére, je to univerzálna filozofia.“ Skrátka, jeho kresťanstvo je „stavom otvorenej diskusie a všeobecného bádania“.⁴¹

Z taliančiny preložila Monika Grittiiová

LITERATÚRA

- BALAKIAN, Anna – BALAKIAN, Anna Elizabeth: *The Symbolist Movement in the Literature of European Languages. A Comparative History of Literatures in European Languages*. Zv. 2. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1984.
- BERNASCONI, Sarah: *Tra cielo e terra. La metamorfosi del sacro nella poesia e nel teatro di Mario Luzi*. Firenze: Cesati, 2005.
- BO, Carlo: *Mallarmé*. Milano: Rosa e Ballo, 1945.
- CAMON, Ferdinando: *Il mestiere di poeta*. Milano: Garzanti, 1982.

- CARANICA, Nicu: *Capire Luzi*. Roma: Studium, 1995.
- CAVALLINI, Giorgio: *La vita nasce alla vita: saggio sulla poesia di Mario Luzi*. Roma: Studium, 2000.
- DOLFI, Anna: *Traduzione e poesia nell'Europa del Novecento*. Roma: Bulzoni, 2004.
- FLORA, Francesco: *La poesia ermetica*. Bari: Laterza 1936.
- FORTINI, Franco: *I poeti del Novecento*. Bari: Laterza, 1977.
- LUZI, Mario: *L'Opium Chrétien*. Modena: Guanda, 1938.
- LUZI, Mario: *Studio su Mallarmé*. Firenze: Sansoni, 1952.
- LUZI, Mario: *Mario Luzi. L'inferno e il limbo*. Milano: Il saggiatore, 1964.
- LUZI, Mario: *Tutte le poesie*. Milano: Garzanti, 1991 (1a 1974).
- LUZI, Mario: *Colloquio. Un dialogo con Mario Specchio*. Milano: Garzanti, 1999.
- LUZI, Mario: *L'opera poetica*. Ed. Stefano Verdino. Milano: Mondadori, 1999.
- LUZI, Mario: *Sotto specie umana*. Milano: Garzanti, 1999.
- LUZI, Mario: *Poesie pellegrine*. Napoli: Pironti, 2001.
- LUZI, Mario: *Poesie ritrovate*. Milano: Garzanti, 2003.
- LUZI, Mario: *Parlate*. Novara: Interlinea, 2003.
- LUZI, Mario: *Dottrina dell'estremo principiante*. Milano: Garzanti, 2004.
- LUZI, Mario – METTEL, Paolo Andrea (eds.): *Autoritratto: Scritti scelti dall'autore con versi inediti*. Mendrisio: Metteliana, 2006.
- LUZI, Mario: *Su "la Parola di Dio"*. Ed. Paolo Andrea Mettel. Mendrisio: Metteliana, 2010.
- MAINO, Girolamo: *Mario Luzi. La visione sapienziale del mondo*. Padova: Messaggero, 2006.
- MANACORDA, Giuliano: *Storia della letteratura italiana contemporanea (1940–1975)*. Roma: Editori Riuniti, 1981.
- MARIANI, Gaetano: *Il lungo viaggio verso la luce: itinerario poetico di Mario Luzi*. Padova: Liviana, 1982.
- MERLIN, Marco: Il peccato originale di Luzi. In: *Atelier*, II, december 2007, č. 8, s. 20–25.
- NICOLETTI, Giuseppe (ed.): *Per Mario Luzi. Atti della giornata di studio, Firenze – 2 gennaio 1995*. Roma: Bulzoni 1997.
- PANICALI, Anna: *Saggio su Mario Luzi*. Milano: Garzanti, 1997.
- PAUTASSO, Sergio: *Mario Luzi. Storia di una poesia*. Milano: Rizzoli, 1981.
- POZZI, Gianni: *La poesia italiana del Novecento*. Milano: Einaudi, 1965.
- RAMAT, Silvio: *L'ermetismo*. Firenze: La Nuova Italia, 1963.
- RAMAT, Silvio: *Storia della poesia italiana del Novecento*. Milano: Mursia, 1982.
- SALINA BORELLO, Rosalma: *Il miraggio e oltre: saggio su Ungaretti, de Chirico, Montale, Quasimodo*. Roma: EdiLet, 2010.
- SPADARO, Antonio: Il viaggio di un «estremo principiante. La poesia di Mario Luzi. In: *La Civiltà Cattolica*, IV, 2006, n. 3753–3756, s. 554–567.
- TABANELLI, Giorgio – BO, Carlo: *Carlo Bo, il tempo dell'ermetismo*. Milano: Garzanti, 1986.
- TOPPAN, Laura: *Le Chinois: Luzi critico e traduttore di Mallarmé*. Pesaro: Metauro, 2006.
- ZAGARRIO, Giuseppe: *Mario Luzi*. Torino: La Nuova Italia, 1968.
- ZAPPELLA, Luciano: "La parola è tutto": Mario Luzi e la Bibbia. In: *Il mondo della Bibbia*, jún – august 2012, č. 113, s. 49–51.

POZNÁMKY

- ¹ RAMAT, Silvio: *Storia della poesia italiana del Novecento*. Milano: Mursia, 1982, s. 510–511.
- ² Pozri Postfazione di Sergio Pautasso a: *Mario Luzi storia di una poesia*. Milano: Rizzoli, 1981, s. 89–90.
- ³ BERNASCONI, Sarah: *Tra cielo e terra. La metamorfosi del sacro nella poesia e nel teatro di Mario Luzi*. Firenze: Cesati, 2005, s. 46.
- ⁴ CARENA, Carlo: *La parola*. Postfazione a: LUZI, Mario: *Su "la Parola di Dio"*. A cura di: Paolo Andrea Mettel. Mendrisio: Metteliana, 2010, s. 158–159.
- ⁵ LUZI, Mario – METTEL, Paolo Andrea (eds.): *Autoritratto: Scritti scelti dall'autore con versi inediti*. Milano: Garzanti, 2007, s. 334.
- ⁶ "La parola trovata, trovata nel suo spessore, nella sua autenticità, è... la parola che nomina ma anche fa esistere la cosa, in fondo non so più se è religione o se è poesia. Il Logos che si fa carne rinnova il linguaggio, testimoniandolo con sangue, in un certo senso. Questa è la sublimità di questo Logos, insomma, che si è fatto carne." Cit. LUZI, Mario: *Colloquio. Un dialogo con Mario Specchio*. Milano: Garzanti, 1999, s. 236.
- ⁷ List Rimanom 8, 22.
- ⁸ Pozri Luziho úvod Pri čítaní Knihy Jób (Leggendo il libro di Giobbe) ku *Knihe Jób* v preklade Gianfranca Ravasiho. Alpignano (Torino): Tallone editore, 1996; útrapy sa znásobujú, keďže Jóba trápi zdanlivá ľahostajnosť Boha voči ľudským bolestiam, až tak, že prepadá zúfalstvu, keďže nedostáva „žiadnu odpoveď, nedokáže nadviazať vzťah s predmetom svojho protestu“. Postava Jóba tu vyjadruje „všetko a nič človeka, jeho bezvýznamnosť a jeho dôstojnosť. Myšlienku Boha, v ktorej sa utvára a premieňa: ktorej konštantou je iba nevyhnutnosť“. Cit. LUZI, M.: *Su "la Parola di Dio"*. Cit. d., s. 113 a 110.
- ⁹ Luzi sa vždy jasne a priamočiaro hlásil ku katolíckej viere, hoci skôr než o katolíckom autorovi by sme mohli hovoriť o kresťanskom autorovi, presnejšie o kristickom autorovi, pretože do stredu básnického hľadania umiestnil Krista, Slovo, ktoré sa premenilo na telo, a nie nejakú abstraktnú myšlienku. Preto nie je vhodné v súvislosti s jeho poéziou hovoriť o ideológii.
- ¹⁰ Mohli by sme uviesť mnoho príkladov. Spomeňme napríklad marxistickú kritiku Franca Fortiniho, ktorý pravdivo poznamenal, že Luziho bádaniu udáva smer istota, že stvorenie má duchovnú podstatu a tiež koncepcia poézie chápanej ako činnosť prinášajúca spasu. Zároveň ho však označil za katolíckeho básnika v ideologickom zmysle, za básnika, ktorý nadviazal na symbolistov a krepuskolárov a odmietol priznať jeho tvorbe originalitu. No čo je závažnejšie, tieto Luziho údajné vlastnosti z neho vraj nevyhnutne robia literáta, ktorý je odtrhnutý od reality, ktorého opantala klamlivá predstava, že žije vo Florencii 13. storočia a nepozná problémy reálneho Talianska. Pozri: FORTINI, Franco: *I poeti del Novecento*. Bari: Laterza, 1977, s. 143–152.
- ¹¹ Keď švédski akademici uprednostnili pred Luziho básnickou tvorbou teatrálného a antikatólickeho Daria Foa, rozpútala sa živá debata. O uvedenej polemike a postojoch literárnej kritiky porov: MERLIN, Marco: *Il peccato originale di Luzi*. In: *Atelier*, II, 2007 (december), č. 8, s. 20–25, ktorý na záver tvrdí: „aký je vlastne dedičný hriech, čo nezmazateľne poškvrnil tvorbu Maria Luziho? Myslím, že je to jednoducho kultúrne podhubie, z ktorého vyšiel. Nemôžu mu odpustiť, že je prívržencem katolicizmu. Z literárneho hľadiska je hriechom, že vychádza zo symbolizmu a zo spoločenského hľadiska je hriechom jeho „aristokratická samota““.
- ¹² Konštantou Luziho básnického hľadania bolo „hľadanie slova, ktoré odráža vždy menlivú konkrétnu skúsenosť“ a stáva sa svedectvom „nádeje, ktorá je silnejšia než každá tragédia a každá pominuteľnosť“, takto sa básnik označuje za „proroka humanizmu, ktorý je otvorený Božiemu tajomstvu“. Pozri: ZAPPELLA, Luciano: „La parola è tutto“: Mario Luzi e la Bibbia. In: *Il mondo della Bibbia*, 2012 (jún – august), č. 113, s. 49. Cit. podľa MAINO, Girolamo: *Mario Luzi. La visione sapienziale del mondo*. Padova: Messaggero, 2006, s. 254.
- ¹³ Kompletná zbierka Luziho básní je obsiahnutá in LUZI, Mario: *L'opera poetica*. VERDINO, Stefano (ed.). Milano: Mondadori, 1998. Básne posledných rokov i tie objavené a považované za menej významné sú obsiahnuté v zbierkach: *Sotto specie umana*. Milano: Garzanti, 1999; *Poesie pellegrine*. Napoli: Pironti, 2001; *Poesie ritrovate*. Milano: Garzanti, 2003; *Parlate*. Novara: Interlinea, 2003; *Dottrina dell'estremo principiante*. Milano: Garzanti, 2004.

- ¹⁴ O básnických začiatkoch Maria Luziho pozri predovšetkým: PANICALI, Anna: *Saggio su Mario Luzi*. Milano: Garzanti 1997. O vzťahoch medzi M. Luzim a hermetizmom pozri: RAMAT, Silvio: *Ermetismo*. Firenze: La Nuova Italia, 1963.
- ¹⁵ LUZI, Mario: *L'Opium Chrétien*. Modena: Guanda, 1938.
- ¹⁶ O vzťahu medzi M. Luzim a F. Mauriacom pozri bližšie VIZZARDELLI, Silvia: *Luzi e Mauriac*. In: NICOLETTI, Giuseppe (ed.): *Per Mario Luzi. Atti della giornata di studio, Firenze – 2 gennaio 1995*. Roma: Bulzoni, 1997, s. 113.
- ¹⁷ LUZI, Mario: *Mario Luzi. L'inferno e il limbo*. Milano: Il saggiaatore, 1964, s. 53. Formálna prítomnosť Mallarmého a morálne hľadanie vrcholiace v bádani o Mauriacovi, to sú dva póly poetického sveta Luziho, por. MARIANI, Gaetano: *Il lungo viaggio verso la luce: itinerario poetico di Mario Luzi*. Padova: Liviana, 1982. s. 5–9.
- ¹⁸ Tamže, s. 240.
- ¹⁹ Ide o mladé dielo, ktorého poetika podstupí v ďalších rokoch tvorby hlboké zmeny, no v ňom prítomné hlavné témy sa stanú konštantou celej Luziho poézie – bolo označené za „liaheň hlavných motívov, ktoré vystúpia neskôr do popredia“. Navyše dielo svojou zrelosťou prekvapilo niektorých kritikov, ako napríklad Zagarría, ktorý ho kladie „na roveň udivujúco zreých vrcholných diel napísaných v mladom veku (mohli by sme to porovnať s Rimbaudom)“. ZAGARRIO, Giuseppe: *Mario Luzi*. Torino: La Nuova Italia, 1968, s. 2 a 8.
- ²⁰ MARIANI, Gaetano: *Il lungo viaggio verso la luce: itinerario poetico di Mario Luzi*. Cit. d., s. 5–6.
- ²¹ O hermetizme a jeho predchodcoch, s osobitým zreteľom na surrealizmus pozri: SALINA BORELLO, Rosalma: *Il miraggio e oltre: saggio su Ungaretti, de Chirico, Montale, Quasimodo*. Roma: EdiLet, 2010.
- ²² MANACORDA, Giuliano: *Storia della letteratura italiana contemporanea (1940–1975)*. Roma: Editori Riuniti, 1981, s. 132.
- ²³ Na tomto mieste nie je možné do hĺbky rozobrať otázku vzťahu medzi Luziho a Mallarmého poetikou, ktorému bolo venovaných veľa vedeckých štúdií. Pozri napr. TOPPAN, Laura: *Le Chinois: Luzi critico e traduttore di Mallarmé*. Pesaro: Metauro, 2006.
- ²⁴ Zoznam krajín nie je úplný, problematiku podrobnejšie vysvetľuje: BALAKIAN, Anna Elizabeth: *The Symbolist Movement in the Literature of European Languages. A Comparative History of Literatures in European Languages*. Zv. 2. Amsterdam – Philadelphia: John Benjamins Publishing, 1984. O období, ktoré predchádzalo hermetizmu sa hovorí ako o postsymbolistickom období. V istom zmysle sa vyznačuje návratom ku klasicizmu po skončení obdobia avantgardy a modernizmu. Tento jav sa prejavuje aj v iných oblastiach, napríklad v hudbe (Prokofiev) a v malbe (metafyzickí maliari).
- ²⁵ FLORA, Francesco: *La poesia ermetica*. Bari: Laterza 1936. Vplyv symbolizmu trval v Taliansku viac než desať rokov, čo zodpovedá obdobiu trvania fašizmu v Taliansku. Po skončení druhej svetovej vojny zanikol.
- ²⁶ Luzi sa literárne formoval vo Florencii v tridsiatych rokoch. Florencia bola literárnym centrom vtedajšieho Talianska a žili tu autori ako Montale, Gadda, Palazzeschi, Vittorini, Landolfi, Bilenci, Gatto, Pratolini a pod., ktorí pôsobili v časopisoch „Solaria“ alebo „Campo di Marte“ Pozri: CAVALLINI, Giorgio: *La vita nasce alla vita: saggio sulla poesia di Mario Luzi*. Roma: Studium, 2000, s. 4–5.
- ²⁷ MARIANI, Gaetano *Il lungo viaggio verso la luce: itinerario poetico di Mario Luzi*. Cit. d, s. 10.
- ²⁸ LUZI, Mario: *Tutte le poesie*. Milano: Garzanti 1991 (1a 1974), s. 29.
- ²⁹ VERDINA, Stefano: Introduzione. In: LUZI, Mario: *Poesie*. Ed. Stefano Verdino. Milano: Mondadori, 1999, s. XIV.
- ³⁰ BERNASCONI, Sarah: *Tra cielo e terra. La metamorfosi del sacro nella poesia e nel teatro di Mario Luzi*. Cit. d, s. 23.
- ³¹ LUZI, Mario: *Tutte le poesie*. Cit. d., s. 29.
- ³² Por. DOLFI, Anna: *Traduzione e poesia nell'Europa del Novecento*. Roma: Bulzoni, 2004, s. 120
- ³³ LUZI, Mario: *Studio su Mallarmé*. Firenze: Sansoni, 1952, s. 13. Pozri aj úvahu Carla Boa, ideológa hermetizmu, z roku 1945, ide akoby o záverečné zhrnutie hermetického obdobia, ktoré nesie lapidárny a velavravný názov: Mallarmé. BO, Carlo: *Mallarmé*. Milano: Rosa e Ballo, 1945. O niekoľko desiatok rokov Carlo Bo vysvetlil, že pre básnikov jeho generácie predstavoval Mallarmé istým spôsobom koniec luciferskej ambície moderného básnika, ktorý sa usiluje stotožniť s najvyšším tvorcom. In:

TABANELLI, Giorgio – BO, Carlo: *Carlo Bo, il tempo dell'ermetismo*. Milano: Garzanti, 1986, s. 237.

³⁴ “Dérèglement de tous les sens”. Porovnaj CARANICA, Nicu: *Capire Luzi*. Roma: Studium, 1995, s. 47–49.

³⁵ CAVALLINI, Giorgio: *La vita nasce alla vita: saggio sulla poesia di Mario Luzi*. Cit. d., s. 6.

³⁶ LUZI, Mario: *Tutte le poesie*. Cit. d., s. 60.

³⁷ Tamže, s. 64.

³⁸ Tamže, s. 146.

³⁹ Porovnaj: POZZI, Gianni: *La poesia italiana del Novecento*. Milano: Einaudi, 1965, s. 251.

⁴⁰ LUZI, Mario: *Tutte le poesie*. Cit. d., s. 195.

⁴¹ CAMON, Ferdinando: *Il mestiere di poeta*. Milano: Garzanti, 1982, s. 114. Cit. podľa SPADARO, Antonio: Il viaggio di un «estremo principiante». La poesia di Mario Luzi. In: *La Civiltà Cattolica*, IV, 2006, č. 3753–3756, s. 560.

THE SPIRITUAL SEARCH IN THE HERMETIC POETRY OF MARIO LUZI

Symbolism. Hermetic Poetry. Mario Luzi. Poetics. Religion.

The paper focuses on the initial hermetic phase of Mario Luzi's poetics, who was one of the greatest Italian poets of the last century. The analysis concentrates mainly on the influence of Catholic Christian faith on his poetry, which made him aware of the existence of the spiritual essence of the universe knowable by intuition. The paper shows how at this stage of his poetic and spiritual search he was inspired by French symbolism, especially by the works of Mallarmé and Rimbaud. Luzi did not simply imitate the symbolist patterns. He reinterpreted them in terms of his faith. The article also offers a brief preview of the later stages of Luzi's poetic thinking which becomes more restless, less intellectual, looking for a link between being and becoming, time and eternity, in order to alleviate the apparently absurd human condition.

Dott. Fabiano Gritti, PhD.

Katedra romanistiky

Filozofická fakulta

Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre

Hodžova 1

949 74 Nitra

fgritti@ukf.sk

gritti.fabiano@gmail.com